

In onze dagelijkse communicatie hebben sociale media de afgelopen jaren een steeds belangrijkere plek ingenomen. Ook voor jongeren zijn WhatsApp, Snapchat, Facebook en Instagram essentiële onderdelen geworden om hun sociale leven vorm te geven. Maar welke talen gebruiken jongeren op deze media, en welke plek krijgt een minderheidstaal zoals het Fries, dat niet iedereen schrijft, spreekt of verstaat? Hebben sociale media een slechte invloed op het spellen van Fries, of kan het gebruik van sociale media voor het Friese taalonderwijs worden ingezet?

Meertalig whatsappen

Het taalgebruik van Friese jongeren op sociale media

LYSBETH JONGBLOED-FABER

In 2013 en 2014 hebben ruim tweeduizend Friese jongeren tussen de veertien en achttien jaar meegewerkt aan onderzoek naar taalgebruik op sociale media door een vragenlijst in te vullen. Van deze jongeren is ongeveer de helft in het Fries opgevoed. De beheersing van het Fries onder jongeren is vergelijkbaar met die van de gehele Friese bevolking. 86 procent van de jongeren begrijpt het Fries (zeer) goed, 55 procent spreekt de taal (zeer) goed, 40 procent kan (zeer) goed Fries lezen en slechts 15 procent kan het Fries (zeer) goed schrijven.

De Friese tieners spreken onderling vaker Nederlands dan Fries. Alleen de tieners bij wie thuis alleen Fries wordt gesproken, gebruiken in mondelinge communicatie vaker Fries dan Nederlands. Ook op sociale media wordt het Nederlands gemiddeld genomen vaker gebruikt dan het Fries. Van de jongeren die uitsluitend in het Fries zijn opgevoed, gebruikt bijna iedereen wel eens Fries op sociale media. Echter, ook binnen deze

groep wordt het Nederlands gemiddeld genomen vaker gebruikt dan het Fries. Van de tieners waar thuis zowel Fries als Nederlands wordt gesproken, gebruikt ruim de helft weleens Fries. Onder Nederlandstalige tieners is dit slechts een op de vijf.

WhatsApp is het platform waar het Fries het vaakst wordt gebruikt: in persoonlijke apps iets vaker dan in groepsapps. Fries wordt het minst vaak gebruikt in statusupdates op Facebook. Op Twitter en bij statusupdates op Facebook gebruiken de jongeren vaker Engels dan Fries. In de figuur op pagina 26 staat de variatie in het gebruik van het Fries weergegeven van de groep jongeren die thuis uitsluitend Fries spreken. Het verschil in het gebruik van Fries tussen de verschillende sociale media is substantieel: terwijl in persoonlijke whatsapps ruim de helft van de Friestalige jongeren vaak of altijd Fries gebruikt, is dit aandeel op Facebook slechts 20 procent.

De factoren die het gebruik van het Fries op sociale media het meest nauwkeurig kunnen voorspellen

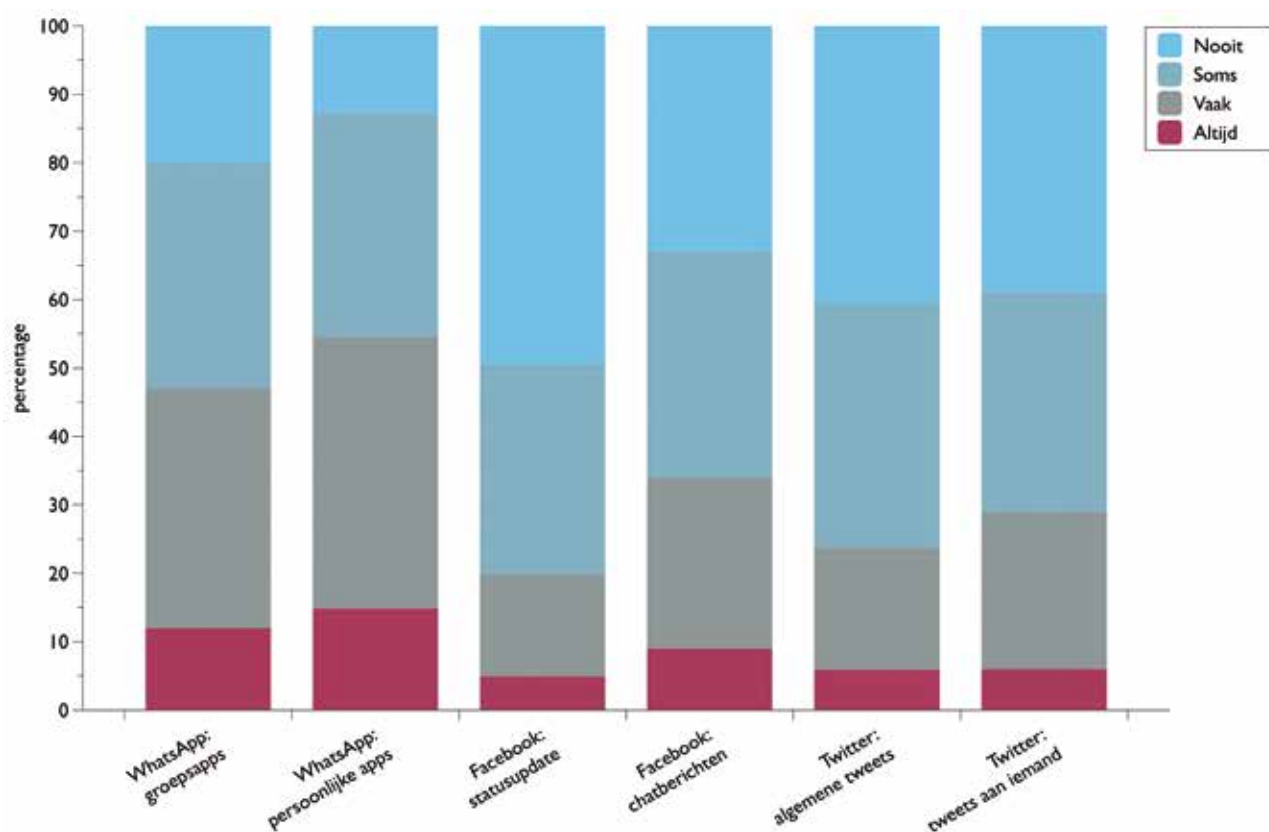
Bij het schrijven is de uitspraak vaak leidend. De jongeren lijken samen een nieuwe norm te ontwikkelen die niet altijd overeen hoeft te komen met de officiële standaard

zijn de mate waarin iemand Fries spreekt met zijn vrienden, hoe goed iemand Fries kan schrijven en een positieve houding ten opzichte van het Fries. Bij dit laatste punt blijkt niet alleen de eigen houding een rol te spelen, maar ook die van vrienden.

Om de variatie in het gebruik van Fries op sociale media nog beter te kunnen duiden, zijn er in 2015 zes focusgroepdiscussies met jongeren gevoerd. Uit deze discussies blijkt dat niet alleen de liefde voor het Fries het gebruik van Fries op sociale media beïnvloedt,

maar ook de houding ten opzichte van het Nederlands. Jongeren die het Fries en het Nederlands beide mooi vinden, zijn eerder geneigd om het Nederlands te gebruiken, terwijl jongeren die het Nederlands niet mooi vinden vaker het Fries gebruiken.

Daarnaast is er een grote groep jongeren die niet heel consequent met taal omgaat. Met de ene Friestalige appen ze in het Fries, met de andere in het Nederlands. De taalkeuze kan per dag verschillen en lijkt een compleet onbewust proces te zijn. Deze twee-

Gebruik van het Fries op sociale media door Friestalige jongeren (twee Friessprekende ouders)

taligen hebben ook een minder uitgesproken mening over het Fries en het Nederlands. Verder is er ook een groep jongeren die bijna alleen maar Nederlands gebruikt. Als ze wel het Fries gebruiken is dat in reactie op een Fries bericht, als de tijd het toelaat, of in de groepsapp van bijvoorbeeld de sportvereniging of hun bijbaan.

Spelling

Er wordt door de jongeren op sociale media niet veel belang gehecht aan het correct spellen van het Fries. Ongeveer de helft van de tieners die Fries gebruikt op sociale media, zegt het Fries te schrijven zoals hij/zij het uitspreekt, vindt het te veel werk om diakritische tekens te gebruiken en weet niet wanneer ze deze tekens moeten gebruiken (niet geheel overlappend).

Uit de discussies blijkt ook dat de meeste jongeren het schrijven in het Nederlands veel gemakkelijker vinden dan in het Fries. Veel jongeren vinden Fries schrijven moeilijk; ze hebben beperkte scholing gehad in het Fries en daarom is bij het opschrijven de uitspraak vaak leidend. De jongeren lijken samen een nieuwe norm te ontwikkelen en leren van elkaar hoe ze bepaalde woorden schrijven, waarbij de gezette norm niet altijd overeen hoeft te komen met de officiële standaard. Interessant is dat de kleine groep jongeren die wel *geef Frysk* (Fries volgens de officiële standaard) kan schrijven, dit niet altijd doet, omdat ze denken dat vrienden de berichten dan niet zouden begrijpen; deze jongeren proberen vaak zo dicht mogelijk bij de spreektaal te blijven, zowel lexicaal als syntactisch. Als het al gebeurt, dan 'corrigeren' deze jongeren iemand op een subtiele manier, namelijk door in een reactie het woord in de correcte spelling te herhalen. Sociale media gebruiken kan dus een lerend effect hebben en kan worden geschaard onder de informele middelen om een taal eigen te maken, wat zowel op school als in de vrije tijd gebeurt.

De rol van het onderwijs

In hoeverre heeft het onderwijs invloed op het gebruik van het Fries op sociale media? Het valt op dat jongeren op het vmbo, de mavo en het mbo vaker Fries gebruiken dan jongeren die naar de havo of het vwo gaan. Er is ook grote variatie te vinden tussen de verschillende vestigingsplaatsen van scholen. In grote steden zoals Leeuwarden, Drachten en Heerenveen wordt minder vaak Fries gebruikt op sociale media

dan in kleinere steden en dorpen, ook als alleen het gebruik van de Friestalige leerlingen wordt vergeleken. Een verklaring hiervoor is het grotere aandeel Nederlandstalige leerlingen op deze scholen, waardoor Friestalige leerlingen ook vaker Nederlands spreken met hun vrienden, en dus ook Nederlands gebruiken op sociale media.

Aan het onderzoek hebben ook leerlingen van drietalige scholen deelgenomen, waar naast het Nederlands ook het Fries en Engels als instructietaal worden gebruikt. Deze leerlingen beschikken over een betere schrijfvaardigheid Fries, hebben een positievere houding tegenover het Fries, en gebruiken gemiddeld genomen vaker Fries op sociale media dan leerlingen uit het reguliere voortgezet onderwijs.

Op reguliere en drietalige scholen vinden leerlingen het leuker en nuttiger om Engels te leren dan Nederlands of Fries. Op drietalige scholen vinden ze

Jongeren op het vmbo, de mavo en het mbo gebruiken vaker Fries dan jongeren die naar de havo of het vwo gaan

Nederlands het minst leuk, op reguliere scholen Fries. Alle leerlingen vinden Nederlands de makkelijkste taal. Op drietalige scholen vinden ze Engels het moeilijkst om te leren, op de reguliere scholen het Fries.

De docenten Fries moedigen het gebruik van Fries op sociale media aan, onder andere door leerlingen te wijzen op de digitale hulpmiddelen die beschikbaar zijn voor het Fries, zoals <www.taalweb.frl>, waar een online spellingcontrole of vertaalmachine geraadpleegd kan worden. De Wat Wurd Itapp, een digitaal woordenboek van de PraatMarFrysk-campagne, is

'Ik skriuw in soad Frysk op WhatsApp, mar wol sa as ik it sis, want oars snappe se net wat ik bedoel, of in bytsje heal, net alles fonetysk hear. Ik brûk de taal dy't de oaren ek brûke. Dus yn sommige groepen goed Frysk, en oare groepen mear fonetysk Frysk.'

'Ik schrijf veel Fries op WhatsApp, mar wel zoals ik het uitspreek, want anders begrijpen ze niet wat ik bedoel, of een beetje half-om-half, niet alles fonetisch hoor. Ik gebruik de taal die anderen ook gebruiken. Dus in sommige groepen goed Fries, en in andere groepen meer fonetisch Fries.'

'Ik krijg wolris opmerkingen fan myn beppe oer hoe't ik Frysk skriuw, mar dêr doch ik fierder neat mei.'

'Ik krijg weleens opmerkingen van mijn oma over hoe ik Fries schrijf, maar daar doe ik verder niks mee.'

'Ik typ Frysk mei de minsken dy't Frysktalich binne. Ik kin net Frysk type, mar ik doch it wol.'

'Ik typ Fries met de mensen die Friestalig zijn. Ik kan niet Fries typen, maar ik doe het wel.'

'Ik brûk in soad Frysk op sosjale media, mar ik tink der net sa bot oer nei. Mei sommige Frysktalige freonen WhatsApp ik yn it Frysk, mar mei oaren yn it Nederlânsk.'

'Ik gebruik veel Fries op sociale media, maar ik denk er niet echt over na. Met sommige Friestalige vrienden whatsapp ik in het Fries, maar met anderen in het Nederlands.'

'As minsken yn it Frysk begjinne, stjoer ik wol in Frysk berjocht werom. Mar Nederlânsk is folle makliker.'

'Als mensen in het Fries beginnen, stuur ik wel een Fries bericht terug. Maar Nederlands is veel makkelijker.'

'Brûk mear Nederlânsk as Frysk op Whatsapp. It is wat makliker, Frysk type kin ik net sa goed. It giet gewoan hurder.'

'Gebruik meer Nederlands dan Fries op WhatsApp. Het is wat makkelijker, Fries typen kan ik niet zo goed.'

het populairste onder jongeren en staat bij veel Friestalige jongeren op de telefoon. De examenklassen Fries hebben vaak een gemeenschappelijke groepsapp waar geef Frysk wordt gebruikt. Verder is de Fryske Twitterdei, die in april 2016 voor de vijfde keer door PraatMarFrysk werd georganiseerd, voor veel docenten aanleiding om het Fries op sociale media met hun leerlingen te oefenen. Sinds kort is het Fries ook opgenomen in Google Translate. Verschillende scholen hebben actief deelgenomen aan het vullen van de vertaalmachine.

Een ander idee om iets met het Friese taalgebruik in de klas te doen, is de leerlingen teksten van zichzelf en anderen te laten verzamelen en er een correctie volgens de schoolnorm op los te laten. Hierop kan een klassengesprek volgen over welke norm in welke situatie van toepassing is. Zijn er andere normen voor gesproken Fries en geschreven Fries? Valt het taalgebruik op de sociale media eerder onder gesproken dan onder geschreven Fries? Zou je sociale regels kunnen bedenken die de taalkeuze bepalen? Deze suggestie kan natuurlijk ook voor andere talen worden gebruikt.

Conclusies

Het Fries wordt hoofdzakelijk door Friestalige jongeren gebruikt en dan voornamelijk op WhatsApp: op deze chatdienst gebruikt de helft van de Friestalige jongeren het Fries vaak of altijd. De schrijfvaardigheid is de grootste belemmering voor de jongeren om het Fries te gebruiken, en de jongeren die er wel voor kiezen om het Fries te gebruiken, schrijven het Fries vaak op zoals ze het uitspreken en niet volgens de officiële standaard. Echter, de sociale media hebben de blootstelling aan het geschreven Fries aanzienlijk vergroot en kunnen een positief effect hebben op de schrijfvaardigheid van jongeren.

In augustus 2016 introduceerde Swiftkey een Friese toetsenbordapp. Deze introductie zou weleens een boost kunnen geven aan het gebruik van het Fries op sociale media, niet alleen bij jongeren, maar vooral ook bij Friestalige volwassenen voor wie de beperkte schrijfvaardigheid een nog grotere drempel vormt. ■

De auteur is als promovenda verbonden aan de Fryske Akademy en Maastricht University en onderzoekt het gebruik van Friese taalvarianten op sociale media, zowel bij jongeren als bij volwassenen.

Over het onderzoek naar taalgebruik van Friese jongeren op sociale media is het volgende wetenschappelijke artikel gepubliceerd (open access): Jongbloed-Faber, L., Van de Velde, H., Van der Meer, C., & Klinkenberg, E. L. (2016). Language use of Frisian bilingual teenagers on social media. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 26, 27–54.

films en series

I, Daniel Blake

De 59-jarige Daniel Blake verdient als timmerman zijn brood. Tot hij een hartaanval krijgt en voor het eerst van zijn leven een beroep op de staat moet doen. Dat valt niet mee. Terwijl hij probeert zich een weg te banen door het onpersoonlijke en bureaucratische uitkeringsstelsel, wordt hij van alle kanten tegengewerkt. Als digibeeet heeft hij de hulp nodig van anderen om formulieren in te vullen en informatie op te zoeken. Op het arbeidsbureau ontmoet hij de alleenstaande moeder Katie en haar twee kinderen, die gedwongen zijn verhuisd naar het noorden van Engeland. Hij helpt haar met klusjes om zo haar huisje leefbaar te maken. Samen proberen ze de instanties het hoofd te bieden, totdat Daniel besluit om het op een andere manier aan te pakken. *I, Daniel Blake* geeft een schrijnend beeld van een samenleving die meedogenloos kan zijn tegen de mensen aan de onderkant en zou zeker goed te gebruiken zijn in de klas. Geschikt voor bovenbouw. *I, Daniel Blake* – verkrijgbaar op dvd vanaf maart

Perfetti Sconosciuti

Eva en Rocco, een getrouwd stel van rond de veertig, hebben drie bevriende stellen uitgenodigd voor een etentje bij hun thuis. De mannen kennen elkaar al sinds hun jeugd en ook de vrouwen kennen elkaar al lang, maar Carlotta, de tweede vrouw van Lele, is nog vrij nieuw in het groepje, dat vol spanning uitkijkt naar de komst van de pas gescheiden Peppe, die heeft aangekondigd zijn nieuwe vriendin mee te zullen nemen. Helaas is zij ziek geworden. Het gesprek komt al gauw op een vrouw die haar man op overspel betrapt toen ze in zijn smartphone compromitterende boodschappen aantroef. Eva stelt voor dat iedereen zijn mobiel-tje op tafel legt en dat ze alle binnenkomende telefoontjes en berichtjes die avond met elkaar zullen delen. Wat kan er misgaan? Ze zijn toch allemaal goede vrienden? Langzaam ontwikkelt zich een ware nachtmerrie voor alle betrokkenen. *Perfetti Sconosciuti* was een grote hit in de bioscopen in Italië en is zeer bruikbaar in de klas. Amusant, spannend en een goede stimulans voor een discussie. Want: hoe goed ken je je vrienden en welke plek neemt de mobiele telefoon in ons leven in? *Perfetti Sconosciuti* – verkrijgbaar op dvd vanaf april

The Young Pope

Regisseur Paolo Sorrentino, bekend van films als *La Grande Bellezza* en *Youth*, komt deze keer met een tiendelige tv-serie, *The Young Pope*. Lenny Belardo, alias Pius XIII, wordt de eerste Amerikaanse paus binnen de katholieke kerk in de geschiedenis. Belardo is complex en onvoorspelbaar. Daar waar de meeste kardinalen hoopten op een marionet, blijkt hij zijn eigen programma te hebben. Hij is conservatief, maar bezit ook een enorme empathie voor de zwakken en de armen. Lenny is gevormd door zijn achtergrond als wees in een klooster en roept onmiddellijk de hulp in van zijn voormalige moeder-overste. Niet lettend op tradities en op de gevestigde orde werkt hij aan een opzet voor wat zijn nieuwe kerk moet gaan worden. *The Young Pope* is een prachtige serie met schitterende, vaak enigszins surrealistische beelden en geeft een heel aparte kijk op de rooms-katholieke kerk. Grotendeels Engels gesproken, maar hier en daar ook Italiaans. *The Young Pope* – verkrijgbaar op dvd en blu-ray ■

